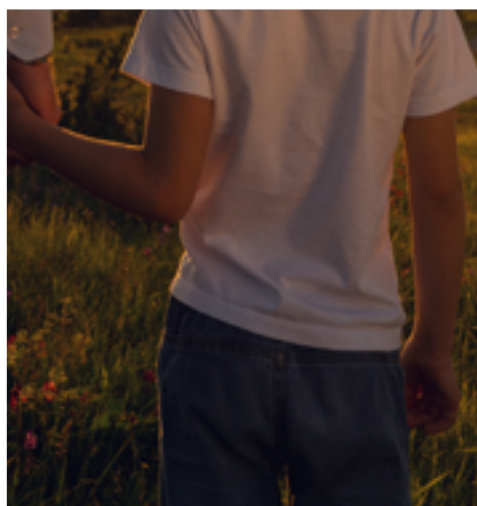
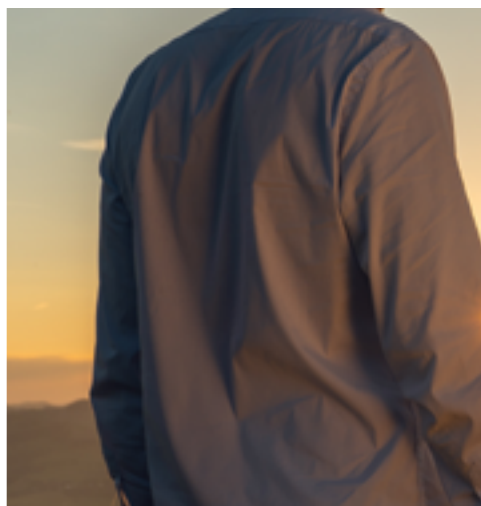

קיימות בקיבוץ

דרך חיים

השפעות שינוי האקלים מורגשות יותר מתמיד - גלי חום, בצורות, שריפות, הצפות, סערות וכו'. הצורך לעשות מהלכים לשנות את דרכנו מעולם לא היה דחוף יותר וגם הכלים שעומדים לרשותינו משתפרים כל העת.

השינויים הדרושים בהתנהלות האנושית הם רבים ושונים וכל רמה בחברה נדרשת להתאים את עצמה, לא רק האו"ם/ הממשלות/ תאגידים ולא רק האזרח הקטן. אנו עדים לשינויים רבים שמתרחשים ברמת המדינה והמועצות האזוריות. גם ברמת הקיבוץ עלינו לקחת אחריות ולהוביל עשייה סביבתית.

בועידת התנועה הקיבוצית שהתקיימה בסוף 2021 הוגדרו מטרות לתנועה ל-4 השנים הקרובות, אחת מ-10 המטרות שהוגדרו היא בתחום הסביבה: "התנועה הקיבוצית נרתמת לשימור כדור הארץ ולמאבק בהתחממות הגלובלית, ותמשיך להוביל תהליכים של ייצור אנרגיה חליפית, שימוש במים מושבים ומיחזור, ותטמיע גישות מקיימות בקרב חבריה, בענפי התעשייה והחקלאות שלה".

מתוך כך הוקם צוות קיימות התנועה הקיבוצית. הצוות שם לו למטרה ללמוד את התחום בדגש קיבוצי, לפתח שיתופי פעולה עם ארגונים במרחב הקיבוצי והארצי, להעלות מודעות ולאגד דרכי פעולה לעשייה ברמת הקיבוץ. מסמך זה הינו סנונית ראשונה של פעילות זו, הוא כולל חלק מרוחב היריעה האדיר של עשייה סביבתית מתוך הבנה של המאפיינים הייחודיים לקיבוץ והאפשרויות שהיא מביאה עימה.

*המסמך אינו כולל התייחסות לשני תחומים משמעותיים מאוד - אנרגיה מתחדשת, תחום שבו קיבוצים מובילים את העשייה בארץ וביחד עם חברות האנרגיה המתחדשת פורצים דרך כל העת, עשייה זו מרוכזת ברמת התנועה הקיבוצית בכפרים שולחן החשמל הקיבוצי. תחום החקלאות המקיימת גם אינו מופיע במסמך למרות פוטנציאל אדיר ורחב להפחתת פליטת גזי חממה, שמירה על מגוון ביולוגי ועוד, תחום זה נמצא בשלבי פיתוח ראשוניים ברמת התנועה הקיבוצית ויפורסם בהמשך.

תוכן עניינים

1. אחריות תאגידית

2. פסולת, מחזור ויד שניה בקיבוץ

3. השקעות כספיות נקיות

4. התנהלות קהילתית

צוות קיימות התנועה הקיבוצית:

ניהול: הדס דניאלי ילין;

ריכוז מקצועי: בני רגיל;

חברי הצוות: דגן לוין, עמוס פרג'ון, נרי שוטן, אילת סלע יונגרמן, איילת הריס, אילת ארנוני (התנועה הקיבוצית); אורי לוי, אלה יהב באואר (משקי דרום); אייל רייז (מטה אשר), גיל לין, שלומית ארבל (איגוד התעשייה הקיבוצית); הילה אקרמן (מרכז השלטון האיזורי), עומר מגל - שמיר (פלך).

אחריות תאגידית ESG (Environmental, Social, Governance) או CSR (Corporate Social Responsibility), הינה תפיסה ניהולית-אסטרטגית המציעה לחברות, ארגונים ורשויות, לקחת בחשבון בקבלת ההחלטות את השפעתם על כלל מחזיקי העניין שלהם, ובכלל זה עובדים, ספקים, לקוחות, והקהילה - מתוך הבנה שהתנהלות כזו תתמוך בהצלחה העסקית של הארגון לטווח הארוך.

גישה זו משתלבת עם תפיסת הקיימות המכוונת לכך שעל ארגון, חברה או מדינה להתנהל באופן שבו רמת החיים של הדור הנוכחי אינה באה על חשבון רמת החיים של דורות העתיד - כל כך הגיוני ומתבקש.

כיום אחריות תאגידית היא רכיב משמעותי בפעילות ובאופן ההצגה העצמית של רוב החברות המסחריות הגדולות והמובילות בעולם. במקביל לפעילות המגזר העסקי מתרחבת גם הרגולציה המחייבת בתחומי האחריות התאגידית. התחומים והנושאים להם נדרש הארגון תחת כנפי האחריות התאגידית הם רבים ומגוונים, ובכלל זה:

איכות סביבה – המידה בה הארגון מנהל את השפעותיו על הסביבה הטבעית, לדוגמה בתחומי האנרגיה, המים והפסולת, תוך מזעור השפעות שליליות, ובמידת הניתן הגדלת השפעות חיוביות.

עובדים – האם העובדים בארגון מקבלים יחס נאות, תנאי עבודה בטוחים וראויים, פערי השכר בין סוגי העובדים השונים, שיוויון מגדרי, גיוון הכלה והכללה של המועסקים

שותפים וספקים – האם הספקים והשותפים שהארגון עובד איתם שומרים על החוק והאם הערך שהארגון מציע ללקוחות איננו נובע מניצול הספקים ועובדיהם או לחילופין מהתנהגות פסולה שלהם

ממשל תאגידי – באיזו מידה קיימים בארגון מנגנוני בקרה עצמית אפקטיביים. קיומו ושמירתו של קוד אתי בארגון

קשרי קהילה ופיתוח קהילתי כלכלי – המידה בה הארגון תורם לקהילה שבה הוא פועל ומעצים אותה, במיוחד בהיבטים הקשורים בתחומי ליבת הפעילות שלו

שקיפות ודיווח – עד כמה הארגון מסביר את אופן התנהלותו בתחומים השונים ונוטל אחריות על תוצאותיה

יישום של גישת האחריות התאגידית מעניקה לכל ארגון שמישם אותה תועלות ישירות רבות וביניהן חיסכון כספי, ניהול סיכונים טוב יותר, בידול ומיצוב ייחודיים, שיפור מוטיבציה של העובדים ואטרקטיביות גבוהה יותר למשקיעים פוטנציאליים.

בישראל, כמו בעולם, כולם מדברים על אחריות תאגידית, רמת ההטמעה חלקית ומשתנה מארגון לארגון. (בחברות המתנהלות מול לקוחות או משקיעים בזירה הבינלאומית ניתן למצוא רמת בקרה ודיווח גבוהה יותר בנושאים אלה).

ואצלנו בקיבוצים? גישת האחריות תאגידית מדברת את "השפה" הקיבוצית ומתכתבת עם הערכים אותם אנחנו מקדמים.

עלינו לוודא שבמפעלים שבבעלות או בשטחי הקיבוץ פועלים בדרך זו, לטובת המפעל והצלחתו לאורך זמן, צמצום בסיכונים סביבתיים וחברתיים, התייעלות, מוניטין ורווחת הקהילה והחברה.

מוצאנים ליצור איתנו קשר לשיח וחשיבה על איפה זה עוזב אתכם ומה ניתן לעשות לקיבוץ שלכם.

שלומית ארבל, זהר - אנליזה עסקית / איגוד התעשייה הקיבוצית

shlomit@zohar-analysis.co.il | 054-9001655

בקיבוץ, נוצרת פסולת רבה מסוגים שונים.

הטיפול הטוב ביותר בפסולת הוא מניעה - כלומר הפחתת היווצרות הפסולת מלכתחילה באמצעות צמצום צריכה ושימוש חוזר. זו אינה משימה פשוטה אבל בקיבוצים קיימות דוגמאות רבות למיזמים כאלו שמצמצמים את הפסולת.

לדוגמא: חנות יד שנייה, ספריית חפצים לשימוש חברי ותושבי הקיבוץ, מיזמי תיקון שונים: תיקון בגדים, תיקון מוצרי חשמל וכו', מיזמים של צמצום בזבז מזון.

בניגוד לדעה הרווחת, מיחזור הוא לא הפעולה המועדפת מבחינה סביבתית. אבל ככל שפעלנו בכל הדרכים האחרות ועדיין ישנה פסולת שצריך לטפל בה, עדיף כמובן להפריד את הפסולת ולשלוח אותה למיחזור מאשר להעביר אותה להטמנה.

קל לזכור זאת ע"פ שיטת שלושת ה-R: Reduce, Reuse, Recycle (להפחית, להשתמש שוב למחזר)

א. מיחזור והפרדת פסולת ביתית בקיבוץ

פסולת ביתית היא פסולת שמקורה בבתי התושבים בקיבוץ. בפסולת זו נמצא פסולת אורגנית (שאריות מזון) וכן מוצרים נוספים כגון אריזות מוצרים שונים, חיתולים ועוד.

על מנת לצמצם את הפסולת הביתית המגיעה להטמנה אפשר להפריד את הזרמים השונים של הפסולת ולהעביר אותם למיחזור/שימוש חוזר:

פסולת אורגנית - הפסולת האורגנית מהווה כ-40% מהפסולת הביתית מבחינת משקל. פסולת זו היא המרכיב הבעייתי ביותר מבין זרמי הפסולת הביתית כאשר היא מגיעה להטמנה, בעיקר בגלל היכולת שלה לפלוט גז מתאן שהוא גז חממה החזק פי 80 מפיחמן דו-חמצני. מעבר לכך, המועצות האזוריות משלמות למעלה מ-100 שקל על כל טון פסולת שהן מפנות להטמנה, כך שטיפול בפסולת זו מהווה חיסכון כספי משמעותי לרשות מקומית שניתן לבדוק מול המועצה אפשרות לקבלה בחזרה באופן חלקי לקיבוץ. בהפרדה ושימוש חוזר, הפסולת הזו יכולה להיפוך להיות משאב - ניתן להפריד אותה כבר בפחים בקיבוץ ולהעביר אותה למתקן ייעודי ליצירת

אנרגיה או קומפוסט. דוגמא כזו ניתן למצוא בקיבוץ יגור אשר מעביר את שאריות חדר האוכל למתקן של חברת הומביוג ומשתמש באנרגיה שנוצרה. קיימות חברות נוספות שנותנות פתרון מקומי לטיפול בפסולת האורגנית המופרדת. אם אין אפשרות לייצר נקודה מרכזית לטיפול בפסולת זו, ניתן להשתמש בקומפוסטרים ביתיים הנותנים מענה לרמת המבנה הבודד או בקומפוסטרים שכונתיים שמאגדים מספר רב של בתי אב. לקומפוסטר שכונתי יתרונות רבים, הוא אינו מצריך מכל בית אב לתפעל

קומפוסטר וניתן למקמו קרוב יותר משאר הפחים או בסמוך אליהם ובכך להנגישו לפחות כמו פיניו אשפה. בקרוב צפוי לצאת המשרד להגנת הסביבה לצאת בקול קורא למימון מתקנים לטיפול בפסולת אורגנית. שווה לבדוק ביחד עם המועצה האם זה תהליך שהם יכולים לתמוך בו.

אריזות- ♻️ אריזות הם כל חומר שעוטף את המוצר אבל אינו חלק מהמוצר. כ-20% מהפסולת הביתית הן אריזות. תאגיד ת.מ.י.ר. שהוקם בחקיקה, הוא הגוף האמון על איסוף האריזות במדינה ועושה זאת ברוב היישובים באמצעות הפחים הכתומים. ככל שעדיין אין לכם פחים כתומים בקיבוץ, אפשר לפנות למועצה האזורית ולבדוק האם צפויה בקרוב פריסה במועצה. בכל מקרה גם אם אין מיכל כתום בקיבוץ חשוב עדיין להפריד את האריזות הנוספות שניתן להפריד. גם על האיסוף שלהם צריך לשלם אותו תאגיד ת.מ.י.ר. דרך המועצה האזורית. זרמים אילו הם זכוכית (מיכל סגול) וקרטון שמפונות בדרך כלל לקרטוניות הפזורות ביישוב.

מיכלי פיקדון- ♻️ החל מצדמבר 2021 חל חוק הפיקדון על מיכלי משקה גדולים בנוסף למיכלים הקטנים שנמצאים תחת הסדר זה שנים רבות. לאור הזמן הקצר מהרחבת החוק, בזמן כתיבת שורות אילו יישום החוק עדיין רחוק מלהשביע רצון ולתת מענה. קיימים בשוק אספנים וספקים שונים האוספים את מיכלי הפיקדון כאשר אילו נאספים במרוכז. כדאי לעשות איסוף מרוכז של מיכלים אילו ולזכות בחזרה בדמי הפיקדון ביחד עם הפחתת הפסולת ההולכת להטמנה.

נייר- ♻️ ברוב היישובים בארץ ישנם מיכלים כחולים לאיסוף נייר ואריזות קרטון דקות. מיכלים אילו מסופקים ומנוהלים לרוב על ידי המועצה האזורית.

ב. גזם

מרבית הקיבוצים מאופיינים בעצים רבים שתורמים להצללת המרחב, להורדת הטמפרטורה וכן לטיהור איכות האוויר. עצים אילו דורשים גיזום, שהפועל היוצא שלו הוא גזם שחשוב לטפל בו באופן נכון וסביבתי. הדרך הטובה לטיפול בגזם היא הפרדתו משאר זרמי הפסולת, קיצוץ בשטח ושימוש בגזם לגינון ביישוב. חשוב לקצץ את הגזם כמה שיותר קרוב לזמן קיצוץ. עירום הגזם לזמן רב אסור על ידי המשרד להגנת הסביבה וגם עשוי לגרום לשריפות בעונות המועדות.

לדוגמא: קיבוץ רביבים כבר מעל עשור מקצץ את הגזם כבר שהוא יורד מהעץ עם מקצצת נגרות. הגזם מועבר לשימוש כרפד ברפת או בגינון בקיבוץ.

ג. טיפול בפסולת של מפעלים קיבוציים

המפעל בקיבוץ יוצר פסולת ביתית ותעשייתית. גם כאן יש חשיבות לצמצם את כמות הפסולת ההולכת להטמנה. אם בהפרדה של הפסולת הביתית הנוצרת לרוב במשרדי המפעל וכן חשוב למצוא פתרונות לטיפול בפסולת התעשייתית הנוצרת במפעל.

אם טרם נמצא פתרון לפסולת במפעל שלכם בקיבוץ ניתן להיעזר בפרויקט הסימביוזה התעשייתית. הפרויקט משדך בין מפעלים שיש להם פסולת למפעלים שיכולים להשתמש בפסולת זו כחומר גלם בתהליך. Win-win. לכולם.

חשוב לדעת שאם המועצה עדיין אוספת מהמפעל את הפסולת מהמפעל בקיבוץ בקרוב היא עשויה לרוש תשלום כספי וזאת בהתאם לרגולציה חדשה יחסית בנושא בשם תקנות פסולת עודפת.

נכון לכתובת שורות אילו מדינת ישראל נמצאת במשבר פסולת לאומי. כמויות הפסולת הולכות וגדלות והפתרון העיקרי במדינת ישראל לפסולת זו הוא הטמנה, שהוא פתרון גרוע עם השלכות סביבתיות גדולות. אלא שהמקומות הזמינים להטמנה הולכים ונגמרים וכבר השנה צפויים להיסגר מספר אתרים. בשנת 2023 ככל הנראה לא יהיה נפח הטמנה זמין ברוב שטחה של מדינת ישראל. לכן, יש להקים באופן דחוף מתקני קצה מתקדמים לטיפול בפסולת הנוצרת. על פי החישוב של המשרד להגנת הסביבה, יש להקים מעל 50 מתקנים לטיפול בפסולת כבר בשנים הקרובות. לאור כך שטרם נמצא איתור מתאים לרוב מתקנים אילו, יש מקום לבחון האם בשטחים השייכים לקיבוץ ניתן וליזום מתקני קצה כאלו. באופן כזה הקיבוצים יכולים לתת פתרון למצוקתה של המדינה וכן להיות שותפים במיזם שיש לו פוטנציאל כלכלי רב.

דוגמא: מועצה אזורית דרום השרון בשיתוף עם קיבוץ אייל, פועלים בימים אילו על מנת להקים מתקן קצה אזורי לטיפול בפסולת של האזור.

ד. פסולת חקלאית

הפעילות החקלאית, גם זו הצמחית וגם גידול בעלי חיים, מייצרת פסולת חקלאית. על מנת לא ליצור מפגעים סביבתיים, חשוב מאוד לטפל בפסולת הזו בצורה מיטבית. סוגי הפסולת החקלאית משתנים בהתאם לסוג הפעילות החקלאית. מבחינת החקיקה, האחריות על הטיפול בפסולת החקלאית היא של יצרן הפסולת, כלומר של הקיבוץ.

גידול בעלי החיים יוצר בעיקר פרש בו יש לטפל באמצעות העברה לאתר מוסדר ליצור קומפוסט או ביוגז. אתרים כאלו פזורים במרבית חלקי הארץ.

לדוגמא: מתקן הביוגז בקיבוץ להב

מטעים - מטעים יוצרים בעיקר פסולת גזם. הטיפול המקובל הוא קיצוץ הגזם ופיזור החומר בין שורות המטע.

פסולת פלסטיק בחקלאות - הגידול הצמחי יוצר לא מעט פסולת פלסטיק חקלאי מסוגים שונים: צנרות, מיכלי חומרי הדברה, יריעות פלסטיק וכו'.

לצורך מיחזור של פסולת זו הדבר הנכון ביותר הוא להפריד את הפסולת לסוגים השונים כבר בזמן היווצרה, ולאחסן אותה בנפרד ובאופן מסודר. לרוב, קיימים קבלנים שונים אשר יוכלו (ובמקרה שמחיר הנפט גבוה לרוב ישמחו) להגיע ולאסוף את הפסולת כאשר היא מופרדת ונקייה. במקרה שמחיר הנפט גבוה, גם מחיר הפלסטיק הממוחזר גבוה והחברות שאוספות לעיתים גם מוכנות לשלם עבור פסולת זו.

אחד הפרוייקטים המעניינים היום הוא פרוייקט שנעשה בשיתוף חברת אדמה למיחזור אריזות חומרי הדברה. אילו נאספות במיכלים ייעודיים, מועברות למפעל אדמה לניקוי, גריסה ושימוש למיכלים חדשים. אז כלכלה מעגלית הלכה למעשה. ניתן להצטרף לפרוייקט זה בתשלום עבור השירות שניתן.

נסף נקי – רשויות מקומיות – השקעות סולידיות

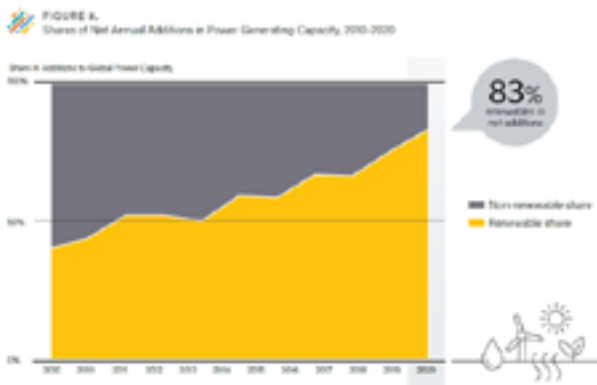
מהמדיניות הגלובאלית להתמודדות עם משבר האקלים."

4. כפי שאמר מזכ"ל האו"ם: "השקעה בתשתית דלק מאובנים חדשה היא טירוף מוסרי וכלכלי. הגיע הזמן להפסיק לשרוף את הפלנטה שלנו".

5. על פי דו"ח של ה-IPCC, דלקים פוסיליים אחראים ל-86% מסך הפליטות של גזי חממה הנגרמים ע"י האדם (responsi- ble for 86% of all anthropogenic CO2 emissions)

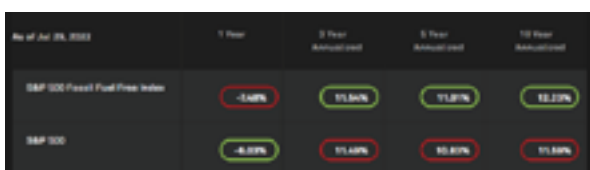
6. במקביל, הפקת חשמל מאנרגיה מתחדשת הינה זולה יותר מהפקת חשמל באמצעות גז, פחם או נפט. כפי שאמר מנכ"ל חברת החשמל הגדולה באירופה: "ייצור חשמל מגז זה טיפשי... ישנן חלופות זולות וטובות יותר שזמינות כעת".

7. שיקולים כלכליים הם אלו שנמצאים בבסיס מגמה כלל עולמית ברורה – רוב מוחלט של תוספת האנרגיה בעולם להפקת חשמל הוא של אנרגיה מתחדשת.

8. את המגמה ניתן לראות גם במדד ה-S&P 500. בשנות השמונים החברות הפוסיליות היוו כמעט 30% ממנו, לעומת כ-5% בלבד בשנים האחרונות.

9. לאורך זמן, בממוצע שנתי של 10 שנים, 5 שנים ו-3 שנים אחורה, גרסאות נקיות (fossil free) של מדדים בינלאומיים כגון MSCI World או S&P 500, הניבו במצטבר תשואות טובות יותר ממדדי הבסיס שכן כללו את החברות הפוסיליות, וזאת למרות שנים חריגות ומשברים (כגון המלחמה באוקראינה).

על הרשויות המקומיות חלה חובה לנהל את כספי הציבור באופן אחראי, וכפועל יוצא "להשקיע בהשקעות סולידיות", כלומר לצמצם סיכונים פיננסיים.

מטרת מסמך זה היא להראות שהשקעה בגופים בתעשייה הפוסילית – נפט, גז ופחם – כרוכה בסיכונים פיננסיים עודפים ולכן אינה עומדת בקריטריונים של השקעה סולידית.

1. **בנק ישראל**, בדו"ח אשר פורסם ב-17 במאי 2022, הזהיר מפני הסכנות הפיננסיות הנובעות משינויי האקלים, כולל סיכון ליציבות המערכת הבנקאית. הדו"ח מתייחס למגוון סיכונים כלכליים, כאשר "אחד מערוצי סיכון המעבר עם סיכויי התממשות גבוהים יחסית, הוא מס פליטות שיוטל על חברות מזהמות".

החברות הפוסיליות, כולל אלו שעוסקות בקידוח, זיקוק וייצור אנרגיה בתחנות גז ופחם, "מובילות" את רשימת החברות הפולטות ולכן צפוייה להיפגע באופן משמעותי ממש זה.

הדו"ח מתייחס לשני תרחישים של מס פחמן בישראל:

תרחיש א' מבוסס על הספר הירוק של המשרד להגנת הסביבה: עלות של ₪ 167 לטון של פליטות. בתרחיש זה היקף מס הפחמן על המזהמים יהיה כ-7 מיליארד₪, כ-37% מהאשראי הבנקאי שלהם.

תרחיש ב' מבוסס על מס דומה לאיחוד האירופי: 100 יורו לטון של פליטות. בתרחיש זה היקף מס הפחמן על המזהמים יהיה כ-14.6 מיליארד₪, כ-76.1% מהאשראי הבנקאי.

כאמור, זו רק זווית אחת של הסיכונים הפיננסיים של חברות הדלקים הפוסיליים.

2. גופים ברחבי העולם המנהלים במצטבר למעלה מ-40 טריליון דולר הבינו את הבעיה גם בזווית הכלכלית והחליטו להסיט השקעות מדלקים פוסיליים.

3. בישראל, הן אלטשולר-שחם והן מגדל, גופים המנהלים במצטבר למעלה מחצי טריליון₪, החליטו גם הם, עקב הסיכונים הפיננסיים, לא לבצע השקעות חדשות בתעשייה הפוסילית – נפט, פחם וגז – ולצאת בהדרגה מהשקעות העבר בתעשייה זו.

כפי שמגדל מציינת באתר שלה: "השקעה הקשורה לדלקים פוסיליים כרוכה גם בסיכונים פיננסיים עודפים בשל השינויים ארוכי הטווח שמתחוללים במשק האנרגיה העולמי, כתוצאה

בישראל, כנראה שותפים לחשש אותו הביעה קאתי ווד אשר צופה לשוק הנפט גורל דומה לזה של שוק שמן הלווייתנים, שמחירו צלל בראשית המאה ה-20 בשל מעבר לשימוש בדלקים חלופיים.

10. אמנם יש בשנה האחרונה, כתוצאה מהמלחמה באוקראינה, עליה חדה במחירי הנפט, הפחם והגז. יחד עם זאת, המשבר הנכחי רק האיץ את המגמה של אירופה להיגמל מדלקים פוסיליים ולעבור בקצב מהיר יותר לאנרגיה מתחדשת. טריליוני הדולרים בעולם, יחד עם מגדל ואלטשולר-שחם

בשורה התחתונה, אפשר גם להפסיד וגם להרוויח מהשקעה בסקטור תנודתי ומסוכן (תנודות של פי 5 במחיר לחבית נפט בטווח של כשנתיים), אבל השקעה מסוג זה – במיוחד לאור טריליוני הדולרים בעולם הנוטשים את אנרגית העבר-בוודאי שאינה השקעה סולידית ולכן אין לה מקום בתיק השקעות של כסף ציבורי המנוהל ע"י רשות מקומית.

170 רשויות מקומיות מובילות ברחבי העולם, כולל פריז, שיקגו, ברלין, סידני, ריו דה ז'נרו ועוד, כבר הגדירו מדיניות של הסטת השקעות מחברות דלקים פוסיליים.

למידע נוסף, קבלת תו כסף נקי, עזרה בתהליך וכל שאלה - אנא פנו לנציגי פורום כסף נקי ונשמח לסייע. הסיוע הוא בהתנדבות ואינו כרוך בתשלום.

יש מגוון צעדים שאפשר וצריך לעשות כדי להתמודד עם משבר האקלים. אחד הצעדים הבסיסיים והאפקטיביים ביותר זה פשוט להפסיק לממן אותו.

א. עשייה סביבתית כמחולל קהילתי-תרבותי – בדומה להרבה מהתחומים בהם קיבוצים פועלים, רצוי שהעשייה הסביבתית תכלול מאפיינים קהילתיים.

חנייות/מחסני יד שניה שצוינו בחלק הפסולת מהווים מקום התנדבות קהילתי ומקום מפגש לכלל הקהילה שמגיעה לתרום או לאסוף.

גינות קהילתיות – קיבוצים רבים מקימים בשנים האחרונות גינות קהילתיות, מקום לעבודה "חקלאית" משותפת, שמזמן אפשרויות חינוכיות בין אם במסגרת מערכות החינוך או מחוץ להן (ניתן לקרוא עוד באתר משרד החקלאות – [כאן](#)). המדינה תומכת בהקמה ותפעול גינות קהילתיות דרך קולות קוראים של משרד החקלאות שניתן להגיש להן בקשות דרך היחידות הסביבתיות במועצות האזוריות. מעבר לגינה הקהילתית קיימות גם חוות חקלאיות שהן מרכזי לימוד משמעותיים שמתוקצבים באופן ניכר בשוטף על ידי משרד החינוך, בארץ פועלות עשרות רבות של חוות חקלאיות, למשל [החוה בקיבוץ יזרעאל](#), [הגינה הקהילתית בשיפיים](#) או [החממה בקיבוץ עין שמר](#).

תרבות – מטבעה התרבות הקיבוצית חגגה תמיד בקשר קרוב לטבע והאדמה, בלוח השנה התרבותי בקיבוץ רצוי לכלול גם מועדים ופעילויות המתחברים למועדים סביבתיים רחבים יותר כמו יום כדור הארץ, יום החופים, מגוון ביולוגי וכו'. בהקשר זה ניתן למנות דוגמאות כמו יציאה קיבוצית לניקיון חופים, ניקיון איזורים עזובים בקיבוץ, הרצאות בתחום הסביבה וכו'. מעבר ליציאת פעילויות התרבות, בקיבוצים רבים כבר עשו את המעבר להפסקת שימוש מוחלטת בכלים חד פעמיים באירועים בהצלחה, ניתן להתייעץ עם רכזת תרבות קיבוץ נחשון חמוטל אלעד (054-7801487) שביצעה לאחרונה מעבר שכזה לרבות התגברות על התנגדויות בקהילה.

ב. תכנון לקיימות – התכנון הקיבוצי שונה מטבעו מכל צורת יישוב אחרת ומתוך כך מזמן הרבה מקום להתאמות שמיטיבות עם הסביבה, למשל מיקום מרכזי מחזור והצבתם באופן נגיש במידה שווה או יותר מפחים רגילים שמופנים להטמנה, בניגוד למה שקיים במרבית הערים והמושבים בארץ, מנגישה ומקלה מאוד על החברים למחזר. בניה ירוקה, הקיבוצים נמצאים בתנופת בניית שכונות, במדינה הולך ומתבסס תקן בניה ירוקה שאף מחייב בנייה ציבור ובנייה דירות בסטנדרטים מסויימים. בניה פרטית צמודת קרקע אינה מחוייבת בסטנדרטים אלו אך ראוי שקיבוץ ישקול אימוץ אספקטים מסויימים בבואו לבנות שכונות במיוחד כאשר הקיבוץ בונה בתים במרוכז.

מרכז המועצות האזוריות ביצע [עבודה יסודית](#) בתחום התכנון לקיימות במרחב הכפרי וניתן להעזר בה למבקשים להעמיק בתחום.

ג. ענף נוי

הפחתת הדברה – אינספור מחקרים הראו על הפגיעה של חומרי הדברה בבריאות האדם כאשר הם מיושמים בקרבתו, ביניהם גם הראונדאפ הנפוץ כל כך. מעבר לפגיעה בבני אדם חומרים אלו מוכוונים לפגוע בגורמים שונים בטבע והם עושים זאת בהצלחה מרובה תוך פגיעה מסיבית במגוון ביולוגי של צמחים, חרקים, זוחלים, ציפורים וכו'. פעילות בני האדם הביאה בעשרות השנים האחרונות למצב של אירוע הכחדת מינים מסיבית ולצמצום שטחי הטבע. בראיה סביבתית יש להקטין ככל הניתן את השימוש בחומרי הדברה מטעמים אלו, שטח קיבוצי ללא חומרי הדברה הופך את הקיבוץ מאיזור נטול טבע לאיזור עשיר יותר ביולוגית שמהווה מעיין איזור טבעי לבעלי החיים הרבים.

בקיבוצים רבים ענפי הנוי עברו לפעול ללא חומרי הדברה. השינוי מצריך התאמות לממשקי העבודה של הנוי במקום הריסוסים שהיו נהוגים, מוזמנים לצפות [בסרטון הסבר](#) קצר שהכינה דבי לרר בעניין. ניתן להעזר בדבי לרר יועצת במעבר לגינון בר-קיימא או בתום חזקאל (054-7932495) מרכז נוי מנהל נוי קיבוץ גזר שעובד באופן זה למעלה מעשור.

🔄 תכנון מותאם – קיבוצים רבים בארץ מתוכננים עדיין על פי התפיסה הישנה של שטחי דשא גדולים בהם משובצים עצים פה ושם.

התכנון הנכון להתמודדות עם משבר האקלים הוא יצירת משטחי צל רציפים לאורך המדרכות ובכל אזורי השהייה שבהן ילדים ומבוגרים יושבים, משחקים ומתכנסים. יש לתכנן עצי צל גדולים ורצוי אף עצי פרי מדי פעם בהתאם לידע וליכולות של מרכז הענף. העצים יוצרים צל, מנקים את האוויר מזיהום וחלקיקי אבק, יוצרים חמצן, קולטים פחמן דו חמצני, מפחיתים רעש לחץ ועקה. מאפשרים בית למגוון של מיני ציפורים ומאביקים, שומרים על האדמה מסחף ועוד. יש לצמצם את הקף המדשאות שהן צרכניות גדולות של מים, ולהשאיר אותן בעיקר במקומות המרכזיים של הקיבוץ היכן שהציבור מתכנס בארועים משותפים, ובאזור מבני החינוך ומתקני המשחק. יש להמנע ממדשאות שאינן לשימוש אלא ליופי בלבד ורצוי להחליפן במקבצי עצים ובצמחי כיסוי.

ד. שומרי הטבע בסביבת הקיבוץ – כמי שנמצאים בלב השטחים

הפתוחים והטבעיים המועטים של מדינת ישראל יש לקיבוצים תפקיד משמעותי בשמירה עליהם ועל המגוון הביולוגי המצוי בהם. בכדי לסייע בשמירה על המגוון הביולוגי ההולך ומדלדל מספר קיבוצים מקיימים שיתופי פעולה עם גופי שמירת טבע באיזור שלהם.

מעבר לכך, הקמת קבוצות עניין משותפות (בווטסאפ או כל דרך אחרת) סביב נושא כמו צפרות, צמחי בר, ליקוט וכו' מהווה מחולל קהילתי שמחבר בין חברים ומגביר את המודעות והשמירה על הסביבה במרחב שלנו.

ה. תאורה חסכונית שמפחיתה את זיהום האור –

זיהום אור ידוע הרבה פחות מסוגי זיהום שונים אך גם לו השפעות שליליות מגוונות. תאורה סביבתית מפחיתה זיהום, מאירה במקום, בזמן ובעוצמה הנדרשים ובכך חוסכת חשמל ומפחיתה את ההשפעות השליליות על דפוסים ביולוגים באדם ובטבע. כקיבוץ יש לנו אפשרות לפעול באופן שיפחית את זיהום האור בתחומנו, כך למשל כדורי תאורת השבילים הישנים פיזרו אור לכל עבר במקום להאיר את השבילים בלבד כפי שנדרש, בכך הם מבזבזים חשמל ופוגעים ביכולת לצפות בשמי הלילה החשוכים, רצוי לעובר לתאורה שפונה כלפי מטה ומאירה את השביל באופן ממוקד (כפי שמופיע בתמונה). מוזמנים להרחיב את הידע [במדריך למתכנן לתאורה ידידותית לסביבה מאת המשרד להגנת הסביבה ושות'](#).

המשך יבוא...

חוברת זו היא פתיח להעלאת נושא הקיימות, הסביבה והמאבק בהתחממות הגלובלית לסדר היום הקיבוצי. קיבוצים רבים כבר פועלים בתחומים רבים, אולם אנו מאמינות ומאמינים כי זהו נושא בו התנועה הקיבוצית יכולה להביא בשורה אמיתית למדינת ישראל.

החדשנות, יכולת הארגון והיכולת לאגם משאבים המאפיינים את התנועה הקיבוצית לאורך השנים, צריכים ויכולים להיות מופנים לטובת התמודדות עם הצורך האקוטי בשינוי משמעותי בכל תחומי חיינו בשל הגברת קצב ההתחממות הגלובלית. זהו צורך קיומי ואנו נמצאים קרוב לנקודת האל-חזור. אלה הן השנים הקריטיות לפעולה ועל פי הקונצנזוס בעולם המדעי, עלינו לפעול בשנים הקרובות לפני שיהיה מאוחר מדי.

אנו סמוכים ובטוחים כי כל קיבוץ יכול לעשות שינוי בתחום אחד לפחות ובכך לסמן את הדרך לבאים אחריו.

אנו ממליצים לכל קיבוץ להקים צוות איכות סביבה/קיימות ולהעזר בצוות התנועתי לקידום הנושא בקיבוץ.

צוות הקיימות של התנועה הקיבוצית ימשיך לקדם נושא זה בכנסים, השתלמויות, פיתוח רעיונות ואפיקים חדשים והעלאת הנושא שוב ושוב לסדר היום הקיבוצי.

ברצוני להודות לצוות הקיימות שמקדם את הנושא ברצינות וביסודיות ובהתנדבות מלאה, ובמיוחד לבני רגיל ונרי שוטן על עריכת החוברת.

בהצלחה והמשך עשייה מבורכת!

הדס דניאלי ילין

משנה למזכ"ל התנועה הקיבוצית

